

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

Son 10 Jild 4
2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ 10 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

Саидов Сарвар Атабулло ўғли – катта илмий ходим, Имом Термизий халқаро илмий-тадқиқот маркази, илмий тадқиқотлар бўлими.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Хожаев Азизхон Саидалохонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Муҳаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулов Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудири;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилевич – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат ҳавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Эргашев Икром Абдурасулович – юридик фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич - юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Каюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибраҳимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна - педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пулатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабобовна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирилар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Jale Özlem, Murodaliev Rakhmonali, Askarov Ollabergan</i> ABOUT ARCHAEOLOGICAL SURVEY IN TASHKENT REGION (2022)	9-17
<i>Хомиджонова Мафтунахон</i> АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ СЕВЕРО-ЗАПАДНОЙ УСТРУШАНЫ, В ЧАСТНОСТИ БАСЕЙНА ЗААМИНСУ	18-26
<i>Nig'matullayev Ibrohim</i> SHIA JAMOALARINING MUQADDAS JOYLARI VA ZIYORATLARI	27-32
<i>Arslonbekov Nursulton</i> ZIYOVUDDINXON IBN ESHON BOBOXONNING ARAB MAMLAKATLARIDA BO'LGAN DASTLABKI SAFARI VA UNING NATIJALARI	33-36
<i>Nasirillayeva Nodirabegim</i> ABDULLA NOSIROVNING "TURON" KUTUBXONASIDAGI FAOILAYATI	37-42
<i>Tuyev Fazliddin</i> NAVOIY VILOYATIDA SOG'LIQNI SAQLASH BORASIDA O'ZARO TASHQI HAMKORLIK ALOQALARI	43-47
<i>Davlatova Shoir</i> TURKISTON SOVET AVTONOMIYASINING E'LON QILINISHI VA O'LKADA BOLSHEVIKLARNING BOSHQARUV TASHKILOTLARI	48-53
<i>Muminov Azizbek</i> TURIZM SOHASIDA EKOLOGIK BILIM VA EKOLOGIK MADANIYATNI YUKSALTIRISH	54-59
<i>Abdullayev Elbek</i> AMIR TEMUR VA MUZAFFARIYLAR DAVLATI O'RTASIDA MUNOSABATLARNI YO'LGA QO'YILISHI	60-63
<i>Turg'unov Sherzod</i> NAMANGAN VILOYATI SANOAT KORXONALARIDA MEHNATKASHLAR UCHUN YARATILGAN SOG'LIKNI SAQLASH, SPORT-SOG'LOMLASHTIRISH VA MADANIY – MA'RIFIY SOHADAGI SHAROITLAR HAQIDA FIKR MULOHAZALAR	64-71

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Berdaliyeva Muxabbatxon</i> O'ZBEKISTONDA UY-JOYNI MOLIYALASHTIRISHNI TARTIBGA SOLISH: IQTISODIY VA HUQUQIY JIHATLARI	72-79
<i>Ergashev Jahongir</i> KICHIK BIZNES FAOLIYATIDA TA'MINOT ZANJIRINI BOSHQARISHNING NAZARIY JIHATLARI	80-84
<i>Imomov Xolmurod</i> TA'LIM XIZMATLARI BOZORIDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIGINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY YONDASHUVLARI	85-90

Атамуратов Шерзод, Самадов Салоҳиддин

ИННОВАЦИОН ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛИЯТНИ МОЛИЯЛАШТИРИШНИНГ

НАЗАРИЙ- УСЛУБИЙ АСОСЛАРИ 91-99

Қодиров Музаффар

РАҚОБАТ МУҲИТИДА ТАШКИЛОТЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШ СТРАТЕГИЯСИ

САМАРАДОРЛИГИНИ БАҲОЛАШНИНГ УСЛУБИЙ АСОСЛАРИ 100-108

Amiriddinova Muslima

ANALYSIS OF TOURISM SERVICE TYPE AND GENERAL CATERING TO INCREASE THE

TRAFFIC AND TRAFFIC 109-114

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Yuldashev Tazabay

DARVIN VA MARKS TA'LIMOTI INSON BORLIG'INI OBYEKTIV

TUSHUNTIRISHNING XULOSASI SIFATIDA 115-119

Sultanov Og'abek

SHARQDA YOSHLAR MAS'ULIYATIGA DOIR FALSAFIY QARASHLAR RIVOJI 120-123

Tursunkulova Shaxnoza

HADISLARDA INSONNING GO'ZAL FAZILATLARI XUSUSIDA 124-127

Khushbokov Oybek

THE "TEACHER" PHENOMENON IN THE HISTORICAL AND PHILOSOPHICAL

SPACE OF CULTURE 128-134

Tojaliyev Abduqosim

YANGI O'ZBEKISTON TARAQQIYOTIDA ZAMONAVIY KADRLAR TAYYORLASH

TIZIMINING INNOVATSION ISTIQBOLLARI 135-139

Sadullaeva Matluba

NUMBER AS THE ESSENCE OF THINGS: PYTHAGOREAN PHILOSOPHY 140-145

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Mirzakamolova Maftuna

ASSOSIATIV LINGVISTIKA VA UNING XUSUSIYATLARI 146-150

Temirova Hayotxon

DIALECT CLASSIFICATION AND PHONETIC CHARACTERISTICS OF UZBEK DIALECTS

IN THE SURKHANDARYA REGION 151-155

Surmilova Elena

LINGUISTIC AND CULTURAL CHARACTERISTICS OF TONGUE TWISTERS:

A LITERATURE REVIEW 156-164

Mahmudova Nigoraxon

PRAGMALINGVISTIKADA IKKI YO'NALISH 165-169

Ergasheva Gulshan

NEMISCHA FRAZEOLOGIZMLARNING STRUKTUR-SEMANTIK TAHLILI (INSON

INTELLEKTUAL SALOHİYATINI IFODALOVCHI IBORALAR MISOLIDA) 170-174

Masharipova Valentina

DIFFICULTIES CLASSIFYING PARALINGUISTIC MEANS IN A LITERARY TEXT 175-182

Ibragimova Gulshan

O'ZBEK SHOIRLARI VA ADIBLARI IJODIDA CHINOR DARAXTI OBRAZI 183-188

12.00.00 – YURIDIK FANLAR*Халиқулов Комолиддин*“COMITAS GENTIUM” ДОКТРИНАСИННИНГ ХОРИЖИЙ ДАВЛАТ СУД
ҚАРОРЛАРИНИ ТАҲ ОЛИШ ВА ИЖРО ЭТИШГА ТАЪСИРИ ..... 189-195*Yakubov Xushnudbek*

TERRORIZMNING KELIB CHIQISH SABAB VA OMILLARI 196-202

*Mutalov Oybek*O'ZBEKISTONDA ELEKTRON SHARTNOMALARNING HUQUQIY TARTIBI:
MUAMMOLAR VA ISTIQBOLLAR ..... 203-208*O'razbayev Laziz*DAVLAT BUYURTMASI ASOSIDA YARATILGAN MUALLIFLIK HUQUQI
OBYEKTLARINING HAMDA XIZMAT ASARINING O'ZIGA XOS JIHATLARI ..... 209-214*Arslonqulova Aziza*INTELLEKTUAL MULK HUQUQINI XALQARO XUSUSIY HUQUQDA TARTIBGA
SOLISH MASALALARI ..... 215-219**13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI***Saidova Kamola*КОМПАРАТИВНЫЙ АНАЛИЗ РОЛИ ШКОЛЫ И УНИВЕРСИТЕТА В ВОСПИТАНИИ
ЗАПАДНОЙ МОЛОДЕЖИ ..... 220-225*Jumaniyozova Muhayyo*OLIY TA'LIMDA IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNI O'QITISHGA
KREATIV YONDASHUVNING ZARURATI ..... 226-232*O'smanova Diloromxon*BOSHLANG'ICH SINFI O'QUVCHILARINING ADABIY-NUTQIY KOMPETENSIYALARINI
SHAKLLANTIRISH VA TASHXISLASHNING ASOSIY MEZONLARINI ANIQLASH ..... 233-240*Nasriddinov Dadaxon*OLIY HARBIY TA'LIMDA FIZIKA O'QITISH SAMARADORLIGINI MOBIL ILOVALAR VA
ROBOTOTEXNIKA ELEMENTLARI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH YUZASIDAN
AMALGA OSHIRILGAN ISHLAR ..... 241-250*Fayziyeva Dildora, Rajabova Gulchexra*BO'LAJAK PEDAGOGLARNING MEDIA KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH
ISTIQBOLLARI ..... 251-259*Marhabo Sayfulloyevna*BUXORO JADIDLARINING TA'LIM-TARBIYAGA OID ASARLARIDA MILLIY
TARBIYA MUAMMO SIFATIDA ..... 260-267*Юсупов Лутфуллоҳ*

КРЕАТИВ ТАЪЛИМНИ ЖАМИЯТ РАВНАҚИДАГИ АҲАМИЯТИ 268-272

Norboyev Farhod

INNOVATSIYALAR MANBALARI: AKTYOR-TARMOQ NAZARIYASI 273-278

Received: 30 September 2024

Accepted: 5 October 2024

Published: 15 October 2024

Article / Original Paper

DIALECT CLASSIFICATION AND PHONETIC CHARACTERISTICS OF UZBEK DIALECTS IN THE SURKHANDARYA REGION

Temirova Hayotxon Bayramali qizi

PhD student of faculty of foreign languages philology, Termez State University

Abstract. This study examines the phonetic classification of Uzbek dialects in Surkhandarya, especially the "j" and "y" groups. Despite contributions by Russian and Uzbek linguists, no unified classification exists. The paper reviews works by Polivanov, Borovkov, and G'ozzi Olim Yunusov, focusing on vowel harmony, consonant variation, and bilingualism's influence.

Key words: Dialect Classification, Phonetic Characteristics, Uzbek Dialects, Surkhandarya Region, Phonological Patterns, Dialect Variation, Linguistic Features.

SURXANDARYO VILOYATIDAGI O'ZBEK DIALEKTLARINING KLASSIFIKATSIYASI VA FONETIK XUSUSIYATLARI

Temirova Hayotxon Bayramali qizi

Termiz Davlat Universiteti, xorijiy tillar filologiyasi fakulteti doktoranti

Abstrakt: Ushbu tadqiqot Surxondaryodagi o'zbek dialektlarining fonetik tasnifini, ayniqsa "j" va "y" dialekt guruhlarini o'rganadi. Rus va o'zbek tilshunoslarining hissalariga qaramay, yagona tasnif mavjud emas. Maqola Polivanov, Borovkov va G'ozzi Olim Yunusovning ishlarini tahlil qilib, unli uyg'unligi va undoshlar o'zgarishini yoritadi.

Kalit so'zlar: Dialekt klassifikatsiyasi, Fonetik xususiyatlari, O'zbek Dialektlari, Surxondarya viloyati, Fonologik modellar, Dialekt farqlari, Lingvistik xususiyatlar

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I10Y2024N24>

The study of Uzbek dialects and their classification is linked to the work of Russian Turkologists Polivanov, Yudakin, Barovkov, and Uzbek linguists like G'ozzi Olim Yunusov, Shoabdurahmonov, and others. Despite their efforts, there is no unified classification of Uzbek dialects based on phonetic, morphological, and lexical traits, and existing classifications differ. The Surkhandarya region's Uzbek dialects, for example, are generally classified under the "j" group of the Qipchaq dialect.

Professor Paluvanov's classification places these dialects in the southern "j" group of the Qipchaq dialect, considering the influence of singharmonizm, which reflects contact with Iranian languages. Other linguists like Borovkov and G'ozzi Olim provide more detailed classifications, focusing on specific phonetic and morphological features. Borovkov identifies the dialects based on sound patterns, while G'ozzi Olim includes them in the Uzbek-Qipchaq dialect.

Reshetov adds historical context by identifying three main components of the Uzbek language: Karluq-Chigil-Uyghur, Qipchaq, and Oghuz dialects. He classifies Surkhandarya's dialects within the northwestern Qipchaq group.

However, Saidmuso Rahimov argues that the dialect in Surkhandarya may not be distinct, suggesting the region lacks sufficient evidence of dialectal variety. According to the classification of Saidmuso Rahimov, Uzbek dialects in Surkhandarya can be classified as follows: 1) "j" group ("j" lovchi) Uzbek dialects (dialects specific to the Qipchaq dialect), 2) "y" group ("y" lovchi) Uzbek dialects (dialects specific to the Karluq dialect), 3) dialects that can speak two languages [4; 9-b].

The 'j' group of dialects

The "j" group Uzbek dialects are not the same throughout the entire territory in terms of their language characteristics. Therefore, Uzbek dialects specific to the Qipchaq dialect can also be divided into two groups.

In the first group, the representatives of the dialect are located in the southwestern and northwestern parts of the region: In Baysun region: Rabot, Yomchi, Pitov, Kafrun, Bandikhan, Istara, Tuda, Khozhabulgon, Munchok, Tillakamar, Chilonzor, Kallamazar, Gurzhak, Khojaulkan, Dashtiguz, Pulhokim, Pudina, Sarikamish, Tengimush, Khomkon, Padang, Besherkak.

In the Jarkurgan district: Minor, Oktepa, Ismoiltepa, Kizilmozar, Chupon, Kuyun, Boymokli, Chinobad;

In the Kumkurgan district: Khalaki, Azlarsay, Elboyan, Yantokli, Achamoyli, Karsakli, Khojamulki, Zarkamar, Lalmikor, Yangi Yer, Buston, Guliston, Kumkurgon, Saikon, Taipan, Pakhtakor, Ulus.

In the Angor district: Tallimoran, Takiya, Gilambob, Angor.

In the Sherabad district: Kuliksho, Gurzhak, Khojakiya, Chukurkul, Tallashkan, Yaxtiyul, Gurin, Achamoyli, Loylik, Gambur, Tugiz, Okkurgan, Bobotepa;

In the Termez district, they are located in the villages and settlements of Dehkon, Ozod, and Yangiarik. In the Gagarin district, they are located in rural areas and population centers like Beshkutan.

The phenomenon of singharmonism in this group is strong. The hardness of affixes changes depending on the base of the word and word forms. For example: *borgan ekan (barg'anaqan), otamga (atamg'a), onamga (ienamga)*

In these groups, instead of using labialized vowels like "u", it is characteristic to use unlabialized vowels "i" or "ы". For example: *bultur (biltir), bulamiq (bilamiq), supurgi (shipirgi) buyoqqa (biyaqqa)* [4; 9-b].

The representatives of the second group of consonants in the Qipchoq dialect live in the northeastern part of the region, in the Sariosiyo district of the Chimildiq, Boybo'ri, Bakati, Qoniqon, Fayzovo, Oqostona, Qo'rg'oncha, Bobotog', Malik, Oqmachit, Tolto'g'ay, Xursan, Galamulla, Qumpaykal, Jarobod, Qo'rg'oncha, Denov districts. They also live in the O'zgarish, Oqtom, Yangiqishloq, Baxt, Shamoli, Eshako'ldi, Zartepa, Tegirmonboshi, Chuqurqishloq, Bugajil, Saksontepa, Qarsagon, Chimovul, Boyovul, Obodon, Do'rmon, Chorxona, Xushchekka, Qoraxon, Qizilsuv, Frunze in the Denau district. In Sho'rchi district they live in Ipoq, Jobi, Mo'minqul, Qarsagon, Obshir, Kakan, Mirshodi, Dalvarzin, Obodon, Jindibudoq, Katmon, Qizilgul.

Although singharmonism is preserved in this group, in some cases, the violation of this phenomenon is observed. It is perceived that the letter J is often replaced with Y at the beginning of a word, for example: Juzum- Yuzum (uzum), Jip-Yip (Ip) [4; 9-b].

In general, there is no sharp distinction between the two groups of dialects, but when explaining certain characteristics specific to the each group of dialects they are divided into three: (1) specific characteristics for the first group of dialects, (2) specific characteristics for the second group of dialects, and (3) common characteristics for both groups. The phonetic symbols characterizing these dialects are as follows:

1) B.B. Reshetov [6; 59-b] has proposed a highly specialized and academically rigorous vocalization system that incorporates 9-10 vowels specifically unique for all Turkic dialects: [a- ä, u-ü, o-ö, i-ï, e-ε]

2) The presence of contrastive paired vowels in these dialects adheres to the principle of singharmonism, where vowels within a word must harmonize with each other. For ehample: *ulush* [u] (*sound of howling*), *ulush* [ũ] (*contribution, divvy*), *qir* [i] (*to razor*), *qir* [ĩ] (*hill*)

3) Among the contrastive paired vowels, such as [u-ũ, o-ö, i-ĩ] each vowel has distinct phonetic qualities and contributes to the semantic meaning of the word.

For ehample:

siz [i] (*pronoun*), *siz* [ĩ] (*to strain solids from liquids*).

4) Labial harmony, characterized by the assimilation of labial features in the root and affixes of words, is particularly notable. This includes strong palatal harmony. For ehample:

Ko'nglim [kõɲnum] (*my heart*), *ustida* [ustũde] (*on*), *bozorga* [bazaryɑ] (*to bazaar*), *dalaga chiqdim* [dalayɑ çĩxtĩm]

5) The initial consonant [y] is pronounced differently as [j] in the first group of dialects, as for the second, they stay as [y]. For ehample:

yomon [jaman], *yo'q* [joq], *ip* [yip], *er* [yer], *yo'ldosh* 1) [joldash], 2) [yoldash] *Tovush* [daviš], *tutun* [dutun], *tinka* [dinka]

6) In Uzbek dialects, including those of Tashkent and Fergana, there is a phonetic phenomenon known as spirantization, where the consonant "q" is adapted to "x." This means that the sound represented by the letter "q" in standard Uzbek is pronounced as "x" in these dialects. For ehample: *vaqt* [vax], *maqsad* [mexset],

7) In some Kipchak dialects, including certain Uzbek dialects, there is a phonetic phenomenon known as "Sandhi,[6; 59-b]" where there is a lengthening of vowels within a word or between two words. This lengthening typically occurs after the vowels "a," "e," "u," "o," "o'," and "i." For ehample:

[me:tel, nese:t, te:lika, tu:mat, su:bat, mo:let, ne:ne' ko:ne, i:lle, pe:li, ko:ni]

[y] group of dialects.

The native dialect's characteristics of the Qarluq dialect are territorially located in the north-eastern part of Surkhandarya, mainly in Dashnabad, Gazarak, Khanim, Shakhkisloq, Turkqishloq, Vardisoy, Chang'aloq villages and settlements in the Saraosiyo and Uzun region. They also located in central Dinau, also in Vaxshuvar, Ilonsoy, Mirishkor, Xo'jasoat, Yurchi, Xazarbog', in north Boysun they exist in Kentala, Machay, from southern-west in Xatak, Xo'janqo, Laylogon. In western Sherabad Maydan, Korabog, Xujchi, Navbog', Chigatai. The centre of Termez city and it's surroundings Manguzar, Salovat, in Kumkorgan Jaloyir, in Shurchi Korluq villages.

Among them, Chigatai Uzbeks live in the villages of Karabog and Maidan. Their language features are close to bilingual dialects in many respects. In the villages of Khatak, Khojanqo, the "tog'chi Qatag'on" live, and in the village of Laylagon, the Elbegi live. Their language features merge into the 6-7 vowel dialects of Lower Kashkadarya[8; 7-57-betlar]. The dialects characteristic of the Qarluq dialect in the northern part of the region are somewhat similar to the Samarkand Bukhara type dialects according to their linguistic features. These dialects have similarities with the above-mentioned dialects in terms of their linguistic features, but also have some internal differences. The vowel structure of these dialects is as follows: a- ā, u-ũ, e-ε, o-ö, i-ĩ, ɔ

1) In the first syllable of words such as *tomon* (side), *somon* (straw), *yomon* (bad) in the literary language, the vowel a is used in many cases.

[tamon], [samon], [yamon]

2) When [q], [x], [g'] are side by side with consonants, [a] becomes a back row phoneme. For ehample:

Qalliq [qālliy], *Xashak* [xāšak], *Qanor* [qānor], *G'ayri* [γājri];

3) In the dialect of the villages of Gazarak, Karasuv, Khonim, the vowel [o] is labialized to [ö] when it is next to sonorous sounds such as "n" and "l" in monosyllabic words[7; 11-b]. For ehample:

Ota [öte], ona [öne], non [nön], loy [løy]

4) In the dialects of Karabakh, Maidan, Machai, Kentala, there is a phenomenon of the transition of the vowel [o] at the beginning of some words to [a], which appears in the middle of the language.

Omon [amon], oson [ason], olov [alov], omoch [amoch]

5) In the dialects of Khojanqo and Khatak, the occurrence of secondary lengthening is observed after the vowel [u] and [ö].

Muhiddinjon [mu: yiddinžon], o'tirasanmi [ö:lltirasanmı]

6) the vowel [i] in the last syllable of two- and three-syllable words is similar to the dialects of Samarkand-Bukhara and always is pronounced as [u] vowel.

Olsin [osun], ovsin [ovsun], etik [etuk], xotin [xotun], aytdik [aytduk]

7) in Khoshchi, Choyinchi dialects, the literary orthographic vowels [a] and [o] appearing in the first syllable of the word are often pronounced in the very front line and the two lips are stretched to the front in the manner of [o']. This feature is characteristic of Khatak and Khojanga dialects.

Anor [önar], darvoza [dörbeze], bodring [bödrin], chorbog' [čörvoy]

Bilingual dialects

The dialects in this group are located in the center of Boysun city, also from the north of Surkhandarya and in the north-western part, mainly in the villages such as Sariosia, Tokchiyon, Buyrapush, Poshkhort, Zarabog, Arikusti, Poygaboshi. Representatives of this dialect speak "two languages" (Tajik and Uzbek), mixing the words of both languages, and their pronunciation is close to Tajik[5;24-b].

According to Professor A. K. Borovkov's testimony[1;181-b], mixing of Uzbek and Tajik languages - phenomenon of "bilingualism" was also very strong during the M. Koshgari period. In the 11th century, the inhabitants of Eastern Turkestan, Chu, Talas valleys, Balosugun, and Isfijab cities spoke Uzbek and Sogdian (Tajik). It is also known that the trend of "bilingualism" consisting of Uzbek and Tajik languages has been going on for a long time is an ongoing historical process.

In one of his works, Prof. I. I. Zarubin[10; 6-8-b] gave a very accurate assessment of the issue of the mixing of the languages of the Uzbek and Tajik people as a result of living together, and said that this is the product of the economic, political and cultural relations between these two peoples over many years. L. V. Oshanin's opinion:[3; 54-b] "ancient ancestors of the Tajik and Uzbek people drank water from Zarafshan and Kashkadarya and were the founders of the irrigation system in the oasis" directly applies to the peoples of the Surkhan Valley.

It seems that speaking in both languages (Tajik and Uzbek) has existed in the life of these peoples since ancient times. They have been blood relatives for a long time and the peoples who lived in these lands are the ancestors of the present representatives of the dialect. The issue of "bilingualism" is also described in detail in the works of academician V.V.Reshetov, professor M.Mirzaev, Professor A.Shermatovs[2;87-b].

The representatives of this dialect in this territory do not know whether their ancestors were actually Tajik or Uzbek, but they are equally fluent in both languages. Saidmuso Rahimov mentions that they are actually Tajiks and may have become Uzbeks later, or they may be Uzbeks who have assimilated into the Tajiks as a result of the ancient population of Uzbeks mixing with the Tajiks and fully mastering the Tajik language. Tajik-Uzbek "bilingualism" still exists today, and its further development was helped by the strengthening of friendly relations and cooperation during the Soviet era[5; 24-b].

Vowel phonemes in the dialects of this group are as follows: i (i), a, e (e) ö, u, o. In terms of the number and the quality of vowel phonemes, these dialects are very close to the bilingual dialects of Samarkand-Bukhara and Lower Kashkadarya[2; 85-87-b].

- 1) The vowel i (i) is pronounced longer in these dialects when it comes before a sonorous consonant and at the end of a word. For example: *nuri* [nuri:], *uka* [ini:], *miri ob* [mi:rob], *yetim* [sayi:r]
- 2) The vowel [e] is borrowed from the Tajik language and is pronounced in the second syllable or at the end of some other words as (i) vowel. *Lalmi* [lalme], *obi* [obe], *umid* [umed], *xovli* [xovle], *mo'ysafid* [möysafed]
- 3) In the first syllable of two-syllable words or at the beginning of the word [a] is used instead of the vowel [o]. For example: *omon* [amon], *oftob* [aftob], *qozon* [qazon]
- 4) The vowel [o] is a wide, back row sound and is pronounced a bit long in the bilingual dialect. For example: *tog'a* [tag'o:], *usta* [usto:], *mulla* [mullo:], *tilla* [tillo]
- 5) When the vowel [u] comes in an accented syllable and before sonorous sounds, it is pronounced partially long: *dori* [doru:], *olcha* [olu:ča], *kokil* [koku:l], *Boysun* [boysu:n]
- 6) Consonant [f] is pronounced not as (p), but as lip-tooth (f) in the adopted and original Tajik words: *shaftoli* [shaftole], *mo'ysafid* [möysafed], *safar*[5; 26-27-b]

Адабиётлар/Литература/References:

1. Borovkov, A.K. (1952). Узбекско-таджикское двуязычие и вопросы взаимовлияния таджикского и узбекского языка. Учёные записки института Востоковедения АН СССР. том. IV. М., 1952, с. 181.
2. Mirzayev, M. (1961). Buxoro o'zbek va tojik shevalarining o'zaro munosabati to'g'risida // O'zbek dialektologiyasidan materiallar. II. T., 1961, 85-87, 162-177-betlar.
3. Oshanin, L.V. (1958). Антропологический состав населения средней Азии и этногенез ее народов. ч. II, Ереван, 1958, с. 54.
4. Rahimov, S. (1985). Surxandaryo shevalari (fonetika, leksika). T; O'zbekiston SSR fan nashriyoti, 1985, 9-bet.
5. Rahimov, S. (1985). Surxondaryo o'zbek shevalarining tasnifi masala: I // O 'TA .T., 1985. 24-27-betlar.
6. Reshetov, B.B. (1959). Узбекский язык. Т.; 1959, с. 59.
7. Shermatov A. Quyi Qashqadaryodagi O'zbek shevalari.T; 1974;11- bet
8. Shermatov, A. (1974). Quyi Qashqadaryodagi O'zbek shevalari. T; 1974; 85-87-betlar.
9. Shermatov, A. (1974). Quyi Qashqadaryodagi O'zbek shevalari. T.; 1974; 7, 57-betlar.
10. Zarubin, I.I. (1925). Список народностей Туркестанского края. Л., 1925, с. 6-8.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ 10 (4) – 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

**Ижтимоий-гуманитар фанларнинг
долзарб муаммолари**” электрон
журнали 2020 йил 6 август куни 1368-
сонли гувоҳнома билан давлат
рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой
тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-
уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).